

Nr 189.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ämnesomfattningen för vissa professurer vid universitetet i Uppsala m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg anför här efter:

Enligt gällande av riksdagen fastställda avlöningsstat för Uppsala universitet finnes under rubriken A. Avlöningsstat för professorer m. fl., matematisk-naturvetenskapliga sektionen, i anm. 1 angivna de till sektionen hänförliga professorsbefattningarnas ämnesområden. Det botaniska vetenskapsområdet företrädes av tre professorsbefattningar, nämligen i botanik, botanik och praktisk ekonomi samt växtbiologi.

Jämlikt anm. 2 till samma rubrik skall från lönen för den av professorerna i botanik samt i botanik och praktisk ekonomi, vilken av

universitetskanslern förordnas till föreståndare för den botaniska institutionen, fråndragas 1,500 kronor, utgörande beräknat värde för bostad.

I skrivelse till större akademiska konsistoriet den 5 november 1936 har *matematisk-naturvetenskapliga sektionen* — under framhållande, att innehavaren av professuren i botanik, professorn N. E. Svedelius, den 5 augusti 1938 komme att avgå med pension och att enligt gällande universitetsstatuter den sålunda ledigblivande professuren skulle ledigförklaras i augusti 1937 — gjort framställning om utverkande av tillstånd att i vanlig ordning återbesätta ifrågavarande professur. I samband härmed har sektionen framhållit nödvändigheten av att före ledighetsförklarandet en uppdelning av professurernas i botanik samt botanik och praktisk ekonomi läroområden måtte företagas, varvid jämväl en fördelning av föreståndarskapet över den nuvarande botaniska institutionen å de två professurerna borde komma till stånd efter professor Svedelius' avgång från sin professorsbefattning och det av honom för närvarande innehavda föreståndarskapet (prefektskapet) för institutionen. Tillika har sektionen föreslagit, att den av professor Svedelius nu disponerade tjänstebostaden för framtiden skulle få disponeras av den som professor vid universitetet äldste av innehavarna av de två ifrågavarande professurerna i botanik.

Av sektionens skrivelse inhämtas bland annat följande:

Vad botaniken beträffade kunde man inom ämnet urskilja följande huvudgrenar:

Systematiken studerade de systematiska enheternas (arternas och deras underavdelningars, släktenas, familjernas etc.) begränsning och variabilitet, karakteriserade och beskrev dessa enheter samt ordnade dem efter deras släktskap i ett naturligt system. Den kunde i sitt arbete använda metoder från samtliga nedan nämnda forskningsgrenar, med vilka den stode i ständig växelverkan.

Morfologin i vidsträckt mening studerade växternas yttre gestalt och inre byggnad i deras olika utvecklingsstadier. Den kunde indelas i *yttre morfologi* eller *morfologi i inskränkt mening* och *inre morfologi* eller *anatomi*. En relativt självständig ställning intoge *cytologin* eller cell-läran, vilken numera oftast anslötes till genetiken.

Fysiologin studerade växternas livsyttningar.

Ekologin eller *växtbiologin* studerade växternas yttre livsförhållanden. Av dess grenar finge särskilt nämnas *växtgeografin* eller vetenskapen om växternas utbredning och gruppering i naturen.

Genetiken studerade växternas ärftlighetsförhållanden.

Från en helt annan synpunkt kunde man även indela botaniken i vetenskapen om den nu levande växtvärlden och vetenskapen om tidigare geologiska perioders växtvärld eller *paleobotaniken* (= växtpaleontologin). Till den senare komme därvid att höra delar såväl av systematik som av morfologi i vidsträckt mening och av ekologi.

Såväl i Uppsala som i Lund företrädde det botaniska vetenskapsområdet av 3 professorer.

I Uppsala finnes en professur i *botanik och praktisk ekonomi* — innehavare professorn J. B. E. Melin — vilken befattning utgjorde en ombildning av den Borgströmianska professuren i praktisk ekonomi, och en professur i *botanik* — innehavare professorn N. E. Svedelius — vilken befattning utgjorde en ombildning av den Borgströmianska adjunkturen i praktisk ekonomi. Ämnesområdena för båda dessa professurer måste numera anses sammanfalla. Båda befattningarna vore lärostolar enbart i botanik. Vidare finnes vid universitetet en professur i *växtbiologi*, vilken befattning tillkommit genom donation.

Undervisningsskyldigheten i examensämnet botanik vore så uppdelad mellan professorn i botanik och professorn i botanik och praktisk ekonomi, att den förre huvudsakligen svarade för undervisningen i systematik, morfologi och cytologi, den senare huvudsakligen för undervisningen i fysiologi. Undervisningen i växtanatomi och genetik hade under de senaste åren handhåfts av docenter.

Examinationsskyldigheten i kandidat- och magisterexamina åvilade varannan termin professorn Svedelius och varannan termin professorn Melin. I licentiatexamen examinerade den professor, som givit ämnet för licentiatavhandlingen.

Föreståndare för den botaniska institutionen vore professorn Svedelius, vilken i denna sin egenskap, mot ett löneavdrag å 1,500 kronor, disponerade en i botaniska trädgården belägen bostadsbyggnad.

I Lund finnes 2 professurer i *botanik* och 1 professur i *ärftlighetslära* (med botanisk inriktning).

Undervisningsskyldigheten i examensämnet botanik vore så uppdelad, att den ene professorn — N. H. Nilsson — svarade för systematik, morfologi och växtgeografi, den andre — J. H. Kylin — för fysiologi, anatomi och biologi.

Examinationsskyldigheten i kandidat- och magisterexamina åvilade professorn Kylin. I licentiatexamen skulle vardera professorn examinera i den del av ämnet, som tillhörde hans undervisningsområde.

Den botaniska institutionen i Lund bestode av 3 avdelningar: 1) systematiska avdelningen, vars föreståndare vore den professor, som undervisade i systematisk botanik, 2) fysiologiska avdelningen, som förestodes av den professor, som undervisade i fysiologisk botanik, och 3) biblioteket, som stode under överinseende av den efter fullmaktsåren äldste professorn i botanik.

Orsaken till att en differentiering mellan de två professurerna i botanik samt botanik och praktisk ekonomi vid Uppsala universitet ej skett torde vara den, att botaniska institutionen i Uppsala praktiskt taget saknat laboratorielokaler för växtfysiologiska undersökningar. Den nuvarande, mera än etthundratjugufem år gamla botaniska institutionen, som byggdes till hedrande av Linnés minne, inrättades självfallet såsom ett museum, enär vid tidpunkten för dess uppförande systematik utgjorde den förhärskande delen av botaniken. Sin karaktär av företrädesvis museum hade institutionen alltjämt bibehållit även sedan på mitten av 1890-talet professors ämbetsväning också tagits i bruk för institutionens räkning, och de nuvarande växtsystematiska samlingarna i Uppsala hörde i själva verket till de främsta i Europa.

Sedan 1936 års riksdag beslutat uppförande av en botanisk laboratoriebyggnad, hade emellertid frågan om uppdelning av botaniken blivit

i hög grad aktuell. Den nya byggnaden beräknades vara färdig inom två år, och den botaniska undervisningen och forskningen komme där-
 efter — i likhet med förhållandena i Lund — att vara fördelad på två skilda institutioner, nämligen dels den gamla institutionsbyggnaden, vilken i huvudsak komme att förbliva museum och inrymma arbetsrum för systematik, morfologi m. m., dels ock den nya institutionen, som väsentligen komme att utrustas som laboratorium för växtfysiologi, anatomi m. m.

Ett bibehållande av den gamla ordningen med två professorer i botanik utan uppdelning i ämnet skulle i fortsättningen innebära en stor olägenhet för den botaniska forskningen och undervisningen. På grund av de botaniska disciplinernas oerhörda utveckling under de senaste decennierna hade ämnet botanik nått en sådan omfattning, att en och samma person kunde behärska endast begränsade delar av ämnet. Därför kunde t. ex. en systematiker numera ej alltid beräknas besitta djupare växtfysiologiska kunskaper, och en växtfysiolog kunde å andra sidan i regel ej följa de växtsystematiska grenarnas utveckling. Men man måste för framtiden hava garantier för att t. ex. en föreståndare för ett museum verkligen också hade systematisk-morfologisk kompetens, liksom det av föreståndaren för laboratoriet måste fordras växtfysiologisk kompetens. Skulle ej en uppdelning på detta sätt ske, kunde det annars inträffa att, då vid akademiska befordringar ej andra grunder finge åberopas än graden av vetenskaplig skicklighet, universitetet samtidigt finge två systematiker eller två växtfysiologer som professorer i botanik, vilket ju vore olyckligt. Därför borde en uppdelning av de två professorernas omfattning nu ske och i samband därmed bägge professorerna bliva föreståndare för var sin avdelning av den botaniska institutionen, som nu hade blott en föreståndare. En för hela botaniska institutionen gemensam föreståndare kunde ej beräknas kunna få tid, förståelse och intresse för de arbeten, som utfördes å ena sidan på det botaniska museet och å andra sidan på det botaniska laboratoriet. Fördelen av skilda föreståndare för de båda avdelningarna syntes sålunda uppenbar. Såväl botaniska museet med sina oersättliga samlingar som det blivande botaniska laboratoriet med sin omfattande instrumentella utrustning tarvade en mera speciell omvårdnad, och de vetenskapliga arbeten, som utfördes på de skilda avdelningarna, krävde en speciell ledning.

Om alltså en definitiv uppdelning av ämnet mellan professorerna i botanik samt botanik och praktisk ekonomi nu borde komma till stånd, uppstode frågan hur de båda professorerna borde begränsas. Det finge då först framhållas, att det i den senare professuren ingående ämnet praktisk ekonomi sedan länge varit endast ett historiskt minne. Vid tillsättningarna av professuren hade meriter i praktisk ekonomi, varmed i detta sammanhang förstodes tillämpad botanik, ej spelat någon roll. Då nästan alla botanikens grenar komme i kontakt med frågor av ekonomisk räckvidd, kunde för övrigt tillämpad botanik näppeligen sägas tillhöra företrädesvis den ena eller andra kombinationen av den rena botanikens grenar. Vid fastställande av de båda professorernas ämnesområden borde därför hänsyn tagas endast till den rena botaniken och praktisk ekonomi bortfalla ur professurens titel.

I princip syntes sektionen den i Lund genomförda uppdelningen kunna

läggas till grund för en indelning i Uppsala, endast något modifierad på grund av att i Uppsala finnes en professur i växtbiologi, vartill ej motsvarighet finnes i Lund.

Den systematiska professurens ämnesområde syntes böra omfatta systematik och morfologi i inskränkt mening och benämnas professur i systematik och morfologi. Att även uttryckligen tillägga växtgeografi syntes för Uppsala-professuren icke nödvändigt, enär denna gren utgjorde en central del av den växtbiologiska professurens ämnesområde. Att den floristiska växtgeografin ändå i egenskap av en för systematiken oundgänglig arbetsmetod inginge även i den systematiska professuren vore självklart, likaväl som att systematiken kunde använda arbetsmetoder hämtade från anatomi, genetik eller t. o. m. fysiologi.

Den andra professurens ämnesområde omfattade i Lund fysiologi, anatomi och biologi. I Uppsala borde uppenbarligen biologin uteslutas ur denna professurs läroombeskrifning, då en särskild professur i växtbiologi redan finnes. Det kunde kanske synas onödigt, att i Uppsala i professurens ämnesområde anatomi medtoges, då den elementära undervisningen i detta ämne enligt en nu gällande kanslersförordning bestredes av en docentstipendiat, men då denna kanslersförordning, vilken för övrigt endast gällde den elementära undervisningen, när som helst kunde ändras och då uppdelningen av botanikens läroombeskrifning på de två professurerna med nödvändighet också måste medföra, att även examinationen i botanik uppdelades, och examinationen i anatomi borde utövas av professorn i fysiologi, syntes det lämpligt, att både fysiologi och anatomi uttryckligen betonades skola ingå i denna professurs läroombeskrifning, så att ingen tvekan därom kunde råda.

Tydligt vore också att arbeten i ärftlighetslära, i den mån de vore av systematisk betydelse, även måste falla inom läroombeskrifningen för professuren i botanik, särskilt systematik och morfologi, likaväl som att genetiska arbeten med fysiologisk problemställning måste falla inom den andra botanikprofessurens läroombeskrifning.

Om det nu vore klart, att de två professurernas läroombeskrifningar på detta sätt i princip borde begränsas, återstode att avgöra, huru detta skulle komma till uttryck i professurernas benämning.

Man kunde tänka sig en anordning liknande den, som nyligen införts för geologiprofessurerna, då den nu lediga geologiprofessuren benämns professur i geologi, särskilt historisk geologi, och den nuvarande professuren i geologi med petrografi och mineralogi enligt universitetsberedningens och departementschefens förslag i framtiden borde benämnas professur i geologi, särskilt petrografi och mineralogi. I analogi härmed kunde de två botanikprofessurerna benämnas *professur i botanik, särskilt systematik och morfologi*, samt *professur i botanik, särskilt fysiologi och anatomi*.

Samtidigt med en uppdelning av professurernas ämnesområden måste en uppdelning med hänsyn till botaniska institutionens förvaltning äga rum.

Vid Uppsala universitet vore under botaniska institutionen upptagna tre underavdelningar, nämligen botaniska museet, botaniska trädgården och botaniska laboratoriet, och hade vardera av dessa tre avdelningar sitt särskilda anslag, som redovisades för sig. Föreståndare för botaniska institutionen förordnades av kanslern, enär ju två professorer i

botanik funnes. Om en uppdelning av professurerna skedde efter ovan anförda grunder, vore det tydligt, att för framtiden bägge professorerna också borde vara föreståndare för var sin eller sina av den nuvarande botaniska institutionens bägge underavdelningar. Därvid borde professorn i systematik och morfologi naturligtvis vara självskriven föreståndare för botaniska museet och botaniska trädgården och professorn i fysiologi och anatomi likaledes självskriven vara föreståndare för botaniska laboratoriet.

I samband med professor Svedelius' avgång från den av honom innehavda professuren i botanik borde emellertid även den frågan avgöras, hur det skulle förfaras med den till botaniska institutionen hörande tjänstebostaden. Som bekant utginge icke full lön till bägge professorerna i botanik, utan avdrag, utgörande värde för tjänstebostad, gjordes för den av professorerna i botanik samt botanik och praktisk ekonomi, vilken av kanslern förordnats till föreståndare för den botaniska institutionen. Om nu bägge professorerna bleve självskrivna föreståndare för var sin avdelning eller avdelningar av den nuvarande institutionen, måste bestämmelser om tjänstebostaden utfärdas. Den bästa lösningen syntes för närvarande vara, att tjänstebostaden för framtiden finge disponeras av den som professor vid Uppsala universitet äldste av de två professorerna i botanik. Den nuvarande anmärkningen i staten angående lönerna för professorerna i matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala borde alltså ändras så, att den som professor vid Uppsala universitet äldste av de två professorerna i botanik skulle disponera tjänstebostaden och att från hans lön skulle frändragas 1,500 kronor, utgörande beräknat värde för bostaden. Skulle den till tjänst-åldern äldste professorn icke önska disponera tjänstebostaden och denna alltså disponeras av den yngre professorn, borde avdraget göras från hans lön.

Dessa förändringar i nu gällande avlöningsstat måste uppenbarligen underställas riksdagen för godkännande och borde träda i kraft, sedan, enligt gällande författningar, professor Svedelius avträtt bostaden.

Större akademiska konsistoriet har, med överlämnande av sektionens ifrågavarande skrivelse samt en av konsistoriet i samma syfte gjord framställning till Kungl. Maj:t, i skrivelse till kanslern för rikets universitet den 14 november 1936 anhållit, att kanslern ville tillstyrka och vidare befordra framställningen i fråga.

I yttrande den 20 november 1936 har *kanslern* anført, att enär de berörda frågorna syntes vara av beskaffenhet att böra göras till föremål för utredning genom universitetsberedningen, kanslern ville inskränka sig till att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte inhämta yttrande i ämnet från nämnda beredning.

I anledning av vad kanslern anført har yttrande inhämtats av *universitetsberedningen*, som i utlåtande den 11 februari 1937 anført bland annat följande:

Sektionens och konsistoriets framställningar ginge ut på en viss differentiering av de båda botanikprofessurerna i Uppsala. I sådant syfte föresloges, att den ena befattningen skulle benämnas professur i bota-

nik, särskilt systematik och morfologi, samt den andra professur i botanik, särskilt fysiologi och anatomi.

Mot detta förslag hade beredningen intet att erinra. Genom de föreslagna nya benämningarna bleve de kompetensfordringar, som borde ställas på de båda professurernas innehavare, tydligare angivna än som för närvarande vore fallet. Beteckningarna i fråga gäve nämligen enligt beredningens mening vid handen, att den, som skulle ifrågakomma till någon av professurerna, måste hava styrkt s. k. professorskompetens inom det särskilt angivna området, men att, om denna förutsättning vore fylld, speciminering även inom andra delar av professurens ämnesområde räknades likvärdig med speciminering inom sagda särskilt angivna område. Genom ifrågavarande anordning undveke man risken att i det stora och viktiga ämnet botanik få två professorer, vilkas vetenskapliga intressen och forskningar huvudsakligen vore inriktade på ett och samma kanske ganska begränsade specialområde.

Beslutet om de nya benämningarna på botanikprofessorerna torde böra äga tillämpning från och med den 1 juli 1938.

Sedan de nya benämningarna blivit fastställda, syntes något hinder ej föreligga att vid blivande ledigförklarande av den utav professorn Svedelius nu innehavda professuren anslå befattningen ledig såsom professur i botanik, särskilt systematik och morfologi.

Även det föreliggande förslaget till ändring av föreskrifterna om dispositionen av den i botaniska trädgården befintliga prefektbostaden ville beredningen tillstyrka.

Den ifrågasatta fördelningen av undervisningsskyldigheten i examensämnet botanik mellan de båda professorerna samt uppdelningen av den botaniska institutionen på två avdelningar med var sin föreståndare, vilka båda åtgärder torde vara en konsekvens av professurernas differentiering, syntes jämlikt stadgandena i universitetsstatuterna böra komma till stånd genom beslut av kanslern för rikets universitet.

Under återopande av det anförda hemställde beredningen, att Kungl. Maj:t ville för 1937 års riksdag framlägga förslag om sådana ändringar av de i avlöningsstaten för Uppsala universitet under matematisk-naturvetenskapliga sektionen upptagna anmärkningarna 1. och 2., att

dels i anmärkning 1. i stället för ämnesområdena 7) botanik och 8) botanik och praktisk ekonomi upptoges ämnesområdena 7) botanik, särskilt systematik och morfologi, samt 8) botanik, särskilt fysiologi och anatomi, börande beslutet om denna ändring träda i kraft den 1 juli 1938;

dels ock anmärkning 2. erhöle följande ändrade lydelse: »Från lönen för dels professorn i astronomi, dels ock den av professorerna i kemi, vilken av kanslern förordnas till föreståndare för kemiska institutionen, skola frändragas 1,500 kronor, utgörande beräknat värde för bostad. Enahanda avdrag göres från lönen för den såsom professor vid universitetet i Uppsala äldre av professorerna i botanik, dock att, därest den äldre professorn icke önskar disponera tjänstebostaden, avdraget skall göras från den yngre professors lön.»

Innehavaren av professuren i botanik vid Uppsala universitet N. E. Svedelius kommer att avgå med pension i augusti 1938. Ifrågavarande professur skall följaktligen kungöras ledig i augusti 1937. De akade-

miska myndigheterna hava nu ansett önskvärt, att, innan professuren ledigförklaras, principbeslut fattas angående differentiering av ämnesområdet för de två professorsbefattningarna i botanik vid universitetet. I sådant hänseende hava myndigheterna föreslagit, att från och med den 1 juli 1938 den av professor Svedelius innehavda professuren i botanik benämnes professur i botanik, särskilt systematik och morfologi, samt att den av professor Melin innehavda professuren i botanik och praktisk ekonomi benämnes professur i botanik, särskilt fysiologi och anatomi.

De skäl, som anförts för den föreslagna uppdelningen av ämnesområdet mellan ifrågavarande professorer, hava synt mig bärande. Ett genomförande av en dylik differentiering är även ägnat att undanröja en del svårigheter vid professurernas tillsättande. Jag tillstyrker alltså det av universitetsmyndigheterna i förevarande avseende framlagda förslaget. De nya benämningarna för ifrågavarande professorer böra införas från och med den 1 juli 1938. I detta sammanhang får jag framhålla, att jag förutsätter, att den uppdelning av ämnesområdet mellan de två professorerna i botanik vid universitetet i Lund, som redan är för handen, i sinom tid vinner uttryck även i professorsbefattningarnas benämningar.

En konsekvens av botanikprofessurernas differentiering vid Uppsala universitet torde bliva, att den botaniska institutionen därstädes uppdelas på två avdelningar med var sin föreståndare. Det torde böra ankomma på kanslern för rikets universitet att härom fatta beslut.

Den i botaniska trädgården i Uppsala befintliga prefektbostaden disponeras nu av professor Svedelius i egenskap av föreståndare för den botaniska institutionen. En uppdelning av institutionen på två avdelningar med var sin föreståndare kräver, att beslut fattas angående vilkendera av de två föreståndarna, som skall äga disponera bostaden. Vad i sådant avseende av de akademiska myndigheterna föreslagits, innebärande att den såsom professor vid Uppsala universitet äldre av de två professorerna i botanik skulle mot ett avdrag å lönen av 1,500 kronor disponera bostaden, anser jag vara en lämplig anordning för frågans lösande. Jag har ej heller funnit anledning till erinran mot myndigheternas förslag att, därest nämnde professor icke skulle önska disponera bostaden i fråga, densamma disponerande överlåtes å den till tjänstären yngre professorn i botanik vid universitetet mot enahanda avdrag å lönen. Jag tillstyrker därför, att ett principbeslut nu fattas i angivna riktning, att träda i kraft samtidigt med beslutet om professorernas differentiering eller från och med den 1 juli 1938.

Vid bifall till vad jag sålunda förordat torde de förut omförmälda anmärkningarna till avlöningsstaten böra erhålla ändrad avfattning, nå-

got som torde böra iakttagas i samband med fastställandet av avlöningsstat för Uppsala universitet för budgetåret 1938/1939.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

dels att professurerna i botanik samt botanik och praktisk ekonomi vid universitetet i Uppsala skola från och med den 1 juli 1938 benämnas professor i botanik, särskilt systematik och morfologi, respektive professor i botanik, särskilt fysiologi och anatomi;

dels ock att från och med den 1 juli 1938 skall från lönen för den såsom professor vid universitetet i Uppsala äldre av ovannämnda professorer i botanik från dragas 1,500 kronor, utgörande beräknat värde av förefintlig tjänstebostad, dock med iakttagande av att, därest ifrågavarande professor icke önskar disponera tjänstebostaden, densamma skall disponeras av den såsom professor vid universitetet yngre professorn i botanik, från vilkens lön i sådant fall skall från dragas nämnda belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Lagergrehn.